

ідентичності поставлено в листі МОН «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» (2022). Широке поле аналізу національної ідентичності надає конференція вчених НАПН України «Утвердження української національної ідентичності в умовах воєнного стану: стратегічні орієнтири та інноваційні практики» (2025). Велику увагу проблемі формування національної ідентичності підростаючого покоління приділяє В.Г. Кремень в своїй п'ятитомній роботі «Освіта: ідеї, роздуми, досвід: Статті, доповіді, виступи, інтерв'ю» (2025).

В основу дослідження покладено теоретико-концептуальний підхід до аналізу проблеми національної ідентичності студентської молоді в контексті історичної пам'яті. *Показано* складність її вирішення в умовах інформаційно-цифрової реальності, яка все більше впливає на віртуалізацію культури й освіти. *Проведено* аналіз різних концепцій національної ідентичності, і доведено, що її передумовою є етнічна складова. *Виявлено*, що ідентичність є результатом самовизначення людини чи групи людей у соціальному, політичному, культурному планах в якості своєї самотності. *Підкреслюється*, що національна ідентичність може своєрідно співіснувати з політичними, релігійними, етнічними, мовними та іншими ідентичностями. Національна ідентичність є провідним ідейно-інтелектуальним гарантом збереження України та її народу в ситуації геополітичних викликів. Важлива роль в цьому процесі покладається на студентську молодь, яка представляє собою інтелектуальну еліту. Значну роль у формуванні національної ідентичності відіграє потенціал освіченості в сфері національної культури. Важливим змістом національної ідентичності є історична пам'ять, яка стала об'єктом ґрунтовного наукового дослідження.

*Доведено*, що національна ідентичність являє собою складний соціокультурний феномен, існування якого забезпечує стабільність і злагоду в суспільстві. З національною ідентичністю корелює історична пам'ять, яка сьогодні є об'єктом досліджень Memory Studios.

### ***Патріотичне виховання в школах України у період 1991–2004 рр.***

***С. М. Шевченко,***  
*кандидат педагогічних наук,*  
*старший науковий співробітник,*  
*старший науковий співробітник*  
*відділу історії та філософії освіти*  
*Інституту педагогіки НАПН України*

У період 1991–2004 рр. патріотичне виховання в загальноосвітніх школах України стало одним із ключових напрямів державної освітньої політики. Цей етап позначений активним формуванням нової нормативно-правової бази, орієнтованої на розвиток національної свідомості та громадянської відповідальності учнів (Закон України «Про освіту» (1991), Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)» (1993), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), Національна доктрина розвитку

освіти (2002), низка методичних рекомендацій і регіональних програм патріотичного виховання. У цей період патріотичне виховання набуло статусу стратегічного напрямку освітньої політики України. Його метою стало формування в учнів національної свідомості, любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до державних символів, мови, культури та історії. Науковці (І. Бех, О. Вишневський, В. Кремень, Н. Побірченко та ін.) підкреслювали значення патріотичного виховання як інтегрального чинника формування зрілої особистості громадянина України. У їхніх працях *акцентувалося* на поєднанні національних цінностей із загальнолюдськими, що забезпечувало виховання відповідальних, активних та свідомих громадян. *З'ясовано* особливості становлення та розвитку системи патріотичного виховання у школах України, а саме: у системі шкільної освіти сформувалася багаторівнева модель патріотичного виховання, яка поєднувала: навчальний компонент (уроки історії, літератури, правознавства, українознавства); виховний компонент (позакласні та позашкільні заходи, краєзнавча діяльність); символічно-ціннісний компонент (формування поваги до державних символів, історичних постатей, традицій). *Визначено*, що цей етап у сфері національно-патріотичного виховання був активним формуванням нормативно-правової бази та впровадженням комплексних навчально-виховних програм. *Проаналізовано* основні напрями програм патріотичного виховання у школах - від формування поваги до державної символіки та історичних постатей до виховання готовності до активної громадянської участі. У 1990-х роках у практику освітньої діяльності було активно впроваджено заходи, що сприяли утвердженню в учнів почуття національної гідності, любові до Батьківщини та поваги до історії українського народу.

*Охарактеризовано* роль загальноосвітніх навчальних закладів як ключових осередків формування національної свідомості та історичної пам'яті молодого покоління. Регіональні приклади програм виховання, зокрема, у Львівській, Київській та Харківській областях, де активно впроваджувалися інтегровані патріотичні програми з поєднанням культурно-історичних та військово-патріотичних елементів. Значну увагу було *приділено* розробленню навчально-виховних програм, у яких патріотичне виховання інтегрувалося в курси історії, літератури, українознавства, правознавства та позакласну діяльність. Важливою стала ідея формування в учнів національної ідентичності через вивчення історії України, традицій, мови та культури. У цей період школи отримали більше автономії в організації виховних заходів, що сприяло створенню регіонально орієнтованих програм. У Західній Україні (зокрема, у Львівській, Івано-Франківській областях) активно впроваджували програми з українознавства, відновлювали історичну пам'ять про визвольні рухи, організовували тематичні екскурсії та зустрічі з учасниками визвольної боротьби. На Сході та Півдні України поступово відбувалася адаптація загальнодержавних програм до місцевого контексту з акцентом на формування громадянської ідентичності. Культура історичної пам'яті стала концептуальним підґрунтям патріотичного виховання: формування поваги до героїчних сторінок історії, переосмислення складних періодів минулого, відновлення правди про національно-визвольні змагання ХХ століття сприяло вихованню молоді в дусі відповідальності, громадянської активності та любові до України.